

УДК 378.134

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Брижак Надія Юріївна
м.Мукачево

В роботі розглядаються особливості компетентісного підходу для підготовки майбутніх педагогів. Наведено аналіз публікацій російських та українських вчених про різновиди реалізації компетентісного підходу в вищих навчальних закладах. Доведено актуальність і доцільність обраної проблеми дослідження

Ключові слова: компетенція і компетентність, компетентісний підхід; кваліфікація, професійна підготовка.

Актуальність проблеми Національна доктрина розвитку освіти України в XXI століття» [2, с.4-6], спрямована на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, акцентує увагу на вдосконаленні якості майбутніх спеціалістів, підвищенні рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури вчителя. Згідно цієї освітньої парадигми фахівець повинен володіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої та дослідницької діяльності з вирішення нових проблем, тобто він повинен бути компетентним і конкурентоспроможним досвідом, саморозвиватися і самовдосконалюватися в різних сферах діяльності, адаптуватися до швидко змінних умов життя, темпів економічного розвитку та здатний робити особистий духовно світоглядний вибір.

Сучасний темп економіки, громадянське суспільство, його демократичні принципи та цінності, породжують нові вимоги до випускників вищих навчальних закладів, адекватно скеровують їх на високу професійну компетентність, бо саме від неї залежить формування конкурентоздатності, а також це впливає на активну і принципову поведінку в усіх життєво творчих процесах. З огляду на це, удосконалення рівня професійної компетентності майбутніх вчителів – один із основних напрямів реформування сучасної системи освіти. Головний нормативно-правовий документ Міністерства освіти і науки України свідчить: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані по-

стійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» [1, п. 1 статті 56]. У зв'язку з цим, одним із шляхів оновлення змісту освіти є впровадження компетентісного підходу до організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Мета статті вбачається в уточненні сутності поняття компетентісний підхід та обґрунтуванні її як вищого показника професійної готовності майбутнього вчителя в умовах сучасного освітнього простору.

Аналіз наукових праць та публікацій у педагогічній пресі, дисертаційних досліджень дає змогу дійти висновку, що єдиного тлумачення поняття "компетентісний підхід" у працях різних фахівців немає, як немає і загальноприйнятого визначення поняття "компетенція", "компетентність".

З'ясуванню суті цієї проблеми сприяв аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців: В.Н. Введенського, І. Єрмакова, М.В.Елькіна, С. Клепко, Н. Назарук, , І. Зимньої, О.І. Пометун, В.В Краєвського, А.В. Хуторського, С.І.Ожегова, О.С.Мельничука, М. Н. Авшенюк, А. Л. Андреев, В. М. Антипова, Б.Ельконіна та ін.

Методологічна база для виникнення терміну „компетентісний підхід” була закладена в 60–х роках минулого століття. Орієнтоване на компетенції навчання (competence-based education – CBE) було включене до професійних освітніх програм США 1970–х роках, професійно–підготовчих програм країн Європейського Союзу в 1980–х роках.

На думку Пометун О. І. перехід до компетентісного підходу потребує опрацювання нового теоретичного базису, ідентифікації поняттєвого фонду європейської педагогічної термінології, зрозумілої всім учасникам освітнього процесу [3, с.48].

Однак переважна більшість дослідників вважають, що компетентісний підхід в усіх сенсах і аспектах найбільш глибоко відображає модернізаційні процеси, що нині мають місце в усіх країнах Європи:

- компетентнісний підхід гарантує високий рівень і результативність підготовки спеціаліста (Г.В. Лежнина);
- компетентнісний підхід визначає формування й розвиток основних базових і предметних компетентностей, в результаті чого буде сформована загальна компетентність людини (О. І. Пометун);
- компетентнісний підхід сприяє оновленню змісту педагогічної освіти (В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г. А. Пахомова, І. Д. Фрумін);
- компетентнісний підхід забезпечує спроможності випускника школи відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» в процесі, в соціальній структурі (В. І. Байденко, Н. М. Бібік, А. І. Субетто);
- компетентнісний підхід орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до очікуваного чи бажаного результату освіти (що буде знати і уміти студент «на виході») (І. Зимняя) та ін.

Науковці В.М. Антипова, К.Ю. Колесина, Г.А. Пахомова, досліджуючи питання компетентнісного підходу, виокремлюють низку причин, що зумовили звернення педагогів до понять „компетентнісний підхід”, „компетентність”, „ключові компетенції”, серед яких:

- „суттєві зміни у суспільстві, прискорення темпів соціально-економічного розвитку зумовили пошук нової концепції освіти, що відображає ці зміни й орієнтується на відтворення якостей особистості, які мають попит у XXI сторіччі: мобільності, динамізму, конструктивності, професійної, соціальної, особистісно-побутової та іншої компетентності;
- завдання модернізації загальної й професійної освіти, необхідність її відповідності як потребам особистості, так і запитам суспільства потребують принципово нового підходу до визначення її цілей, змісту та організації;
- розвиток процесів інформатизації призводить до того, що система професійної підготовки не в змозі „наздогнати” потік інформації, що постійно збільшується – необхідний принципово новий підхід до конструювання змісту педагогічної освіти, здатного стимулювати молодого педагога до постійного самовдосконалення, рефлексії якості своєї педагогічної діяльності, її самооцінки й корекції” [10, с. 57].

Такий підхід до освіти передбачає спрямованість навчального процесу вищої школи на формування та розвиток ключових (тобто базових, основних) функцій, соціальних ролей і предметних компетентностей особистості.

Не зважаючи на актуальність і надзвичайну важливість розробки проблеми компетентнісного підходу до освіти, процес утрудненого впровадження такого підходу в практику освітньої системи, як слушно зауважує І. Родигіна, зумовлений певними причинами: компетентність має бути кінцевим результатом навчання і це обумовлює необхідність цілеспрямованої діяльності щодо її формування; недостатньо розроблено критерії оцінювання сформованості компетентностей; додаткові труднощі створює нерозуміння вчителями глибинної суті цього поняття [4, с. 34].

Дивлячись на те, що компетентнісний підхід до навчання почав розроблятися відносно недавно, про те досить широко обговорюється в наукових колах світу та України. З назви підходу ясно, що головними поняттями є “компетентність” і “компетенція”, які в педагогічній науці досить плідно і різнобічно розглядаються, проте до цих пір не мають однозначного змісту і визначення, одні автори ототожнюють ці терміни, а інші розводять їх.

Термін „компетентність” став активно вживатись у вітчизняній та зарубіжній літературі у 90-х роках ХХ століття вітчизняними й зарубіжними науковцями та практиками. В більшості джерел вітчизняної наукової літератури під компетентністю розуміється досвідченість у певній галузі, колі питань, в яких людина має певні знання, досвід, повноваження та ін.

Деякі вчені розглядають компетентність як інтегральну характеристику, яка визначає готовність і здатність(уміння) діяти на основі здобутих знань, виконувати свої посадові та фахові обов'язки згідно сучасних теоретичних та практичних надбань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і здібностей. Сучасна наука розглядає компетентність як психологічне новоутворення особистості, яке є сукупністю різних компетенцій та якостей особистості. Компетенція, у свою чергу, є певною сферою застосування знань, умінь, навичок та якостей особистості, які у комплексі сприяють інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності адекватно реагувати на запити часу.

В своїх дослідженнях російські педагоги В.В Краєвський та А.В. Хуторський розрізняють терміни “компетентність” і “компетенція”, пояснюючи, що “компетенція в перекладі з латинської “competentia” означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє певними знаннями і має досвід. Компетентність — це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють об'єктивно судити про цю сферу й ефективно діяти в в разі необхідності [8 с.3-10].

Поява нового підходу в системі освіти спричинила ряд дискусійних питань, щодо некомпетентності викладачів, а також їх неспроможності підготувати висококваліфікованих спеціалістів. Власне тому і виникла необхідність пояснення „компетентності”, а також визначення компетентностей, якими повинен володіти викладач для ефективно підготовки майбутніх спеціалістів.

Коротко розглянемо, як трактуються ці поняття у сучасній психолого-педагогічній літературі.

У словнику російської мови С.І.Ожегова знаходимо слідує визначення: “компетенція – це коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чіхось повноважень, прав”, а поняття “компетентний” визначено як “знаючий, обізнаний, авторитетний в якій-небудь галузі; що володіє компетенцією” [6, с. 289]. За словником іншомовних слів, компетентність визначається як “поінформованість, обізнаність, авторитетність. Компетенція (лат. competentia, від competo - взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – коло повноважень будь-якої організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід” [5, с.345]. Новий тлумачний словник української мови подає ці терміни так: компетенція – це добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої небудь організації, установи чи особи, а слово “компетентний” означено: який “має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований, має певні повноваження; повноправний, повновладний” [9, с.874]. В “Советском энциклопедическом словаре”: “Компетенція (від лат. compete – добиваюсь, відповідаю, підхожу), – коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі” [7, с.613].

Аналізуючи наведені тлумачення поняття “компетенція” бачимо, що її змістова основа це: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа авторитетна, обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом. Таким чином компетентність є характеристикою особистісних якостей людини, пов'язане зі здатністю відповідати вимогам високого рівня складності, включає систему вчинків. Поняття компетентності інтегрує когнітивний (знання), регулятивний (повноваження, закон, статут), мотиваційний, етичний, соціальний і поведінковий компоненти. Бути компетентним - значить уміти мобілізувати у даній ситуації набути знання й досвід.

Аналіз визначень досліджуваного вище поняття дає змогу виділити основні компоненти, що пов'язані з поняттям “компетентнісний підхід” та структуру зв'язків між ними, які показано на рис. 1.

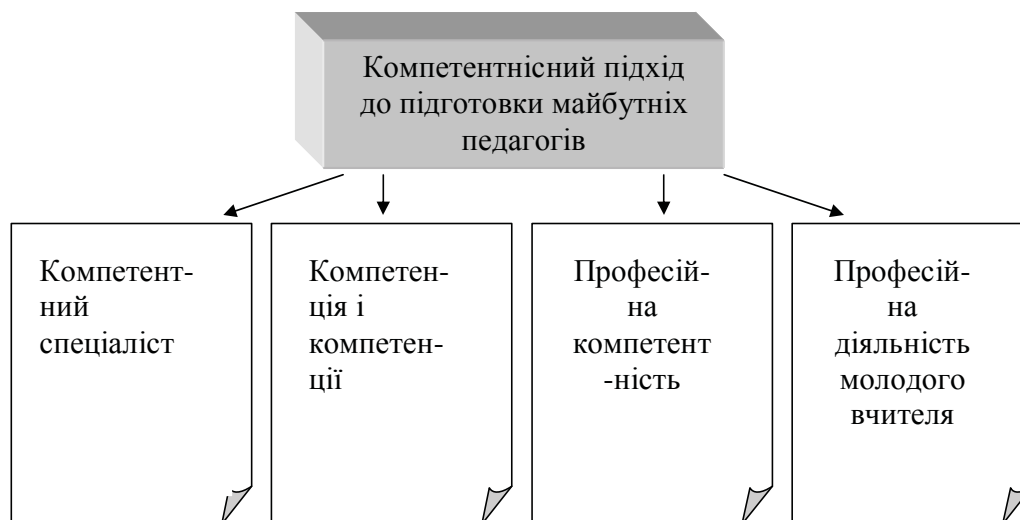

Рис.1. Структурні компоненти компетентнісного підходу

Отже, компетентнісний підхід виступає для визначення більш повного, особистісно і соціально-інтегрованого результату освіти.

Як зазначають результати нашого дослідження, професійна підготовка вчителя забезпечується єдністю всіх змістовно-операційних, мотиваційно-ціннісних, організаційних, оціночно-інформаційних та аналітико-рефлексивних сфер; знаходиться у тісному взаємозв'язку з професійною майстерністю, професійною культурою, професійною і особистісною готовністю.

Водночас зауважимо, що теоретичне обґрунтування компетентнісного підходу у вищій школі ще повністю не склалося. Фактично ми існуємо в ситуації історичної невизначеності, розвиток якої важко прогнозувати в деталях. Тому зафіксувати відповідний «вимогам сучасності» нормативний набір компетентностей, а тим більше однозначно виокремити ключові, сьогодні не просто і доводиться перебувати в постійному пошуку компетентнісної парадигми у вищій школі.

Отже, навчання майбутнього вчителя не має бути механічним процесом у вигляді трансформації необхідних професійних знань, тренування умінь та навичок. Він повинен «педагогічно зростати», щоб стати педагогом, який виробив би особистісні установки, погляди, створив власну педагогічну філософію, базовану на гуманістичних цінностях, повазі до людини, віри в її сили, набув педагогічного досвіду, думок, почуттів, моделей поведінки. Компетентний педагог – це майстер своєї справи, який повинен стати суб'єктом власного навчання, самостійно шукати та конструювати концепцію своєї педагогічної діяльності на засадах сучасної філософії освіти та гуманістичної парадигми.

Отже, навчання майбутнього вчителя не має бути механічним процесом у вигляді трансформації необхідних професійних знань, тренування умінь та навичок. Він повинен «педагогічно зростати», щоб стати педагогом, який виробив би особистісні установки, погляди, створив власну педагогічну філософію, базовану на гуманістичних цінностях, повазі до людини, віри в її сили, набув педагогічного досвіду, думок, почуттів, моделей поведінки. Компетентний педагог – це майстер своєї справи, який повинен стати суб'єктом власного навчання, самостійно шукати та конструювати концепцію своєї педагогічної діяльності на засадах сучасної філософії освіти та гуманістичної парадигми.

Література і джерела

1. Закон України "Про освіту" №1060-XII, із змінами від 11 червня 2008 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/ – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Національна доктрина розвитку освіти / Затверджено Указом Президента України від 17.04.2002. № 347/2002 // Освіта України. – № 33 за 23 квітня 2002 р. – С. 4–6.
3. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.:2004. – 111 с.
4. Родигіна І. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів / І. Родигіна // Біологія і хімія в школі. – 2005. – № 1. – С. 34–36.
5. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів / О.С.Мельничук. - К.: Рад. шк.- 1977. - 345 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / Под ред. Н.Ю.Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.
7. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М.Прохоров. – 3-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1984. -1600 с.
8. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3-10.
9. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. : / уклад.: В.В.Яременко, О.М.Сліпушко. – К, Аконті, 2006. – Т.1. – 926 с.
10. Антипова В. М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете / В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г. А. Пахомова // Педагогика. – 2006. – № 8. – С. 57–64

В работе рассматриваются особенности компетентностного подхода для подготовки будущих педагогов. Приведен анализ публикаций российских и украинских ученых о разновидностях реализации компетентностного подхода в высших учебных заведениях. Доказана актуальность и целесообразность выбранной проблемы исследования.

Ключевые слова: компетенция и компетентность, компетентностный подход, квалификация, профессиональная подготовка.

The author of the article has considered features of competence-based approach in future teachers training. The analysis of publications of Russian and Ukrainian scientists on the varieties of competence approach in higher education has been conducted in the article. The relevance and appropriateness of the chosen research problem has been proved.

Key words: competence approach, training, future teachers of physical culture.